

ΙΔΕΕΣ

Η ρητορική του Κυρ. Μητσοιάκη στο Κογκρέσο

Του ΧΑΡΙΔΗΜΟΥ Κ. ΤΣΟΥΚΑ*

Οι αρχαίοι Έλληνες το γνώριζαν καλά: η δημοκρατία, ως το κατεξοχόν πολιτεύμα του λόγου, είναι ένα παιχνίδι πειθούς, άρα ρητορικής. Ο Πούτιν, ο Ερντογάν και ο Σι Τζινπίνγκ δεν έχουν λόγο να υποβληθούν στον κόπο της πειθούς – η ισχύς τους δεν επιβάλλεται με τον λόγο. Η χώρα που έχει εμπεδώσει καλά την πολιτική ρητορική είναι η μεγαλύτερη δημοκρατία παγκοσμίως – η χώρα του Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, του εντυπωσιακότερου πολιτικού ρήτορα μεταπολεμικώς.

Δεν ξέρω ποιοι έγραψαν την ομιλία του πρωθυπουργού Κυριάκου Μητσοιάκη (Κ.Μ.) στο αμερικανικό Κογκρέσο, αλλά τους αξίζουν συγκαρπύρια. Ήταν μια ασυνήθιστη για τα ελληνικά δεδομένα άσκηση πολιτικής ρητορικής, σε ένα ακροατήριο μαθημένο σε υψηλά στάνταρντ. Μόνο κάποιος που γνωρίζει σε βάθος το ακροατήριό του μπορεί να κάνει μια τόσο καλή ομιλία. Ο Κ.Μ. μίλησε με την άνεση του ανθρώπου που όχι μόνο μιλάει εξαιρετικά αγγλικά, αλλά ξέρει πώς να αγγίζει τους ακροατές του.

Τι έκανε την ομιλία του πρωθυπουργού τόσο εντυπωσιακή; Κατ' αρχάς, ειδολογικώς, η ομιλία του ήταν ένα δείγμα «επδεικτικού» λόγου – λόγου, δηλαδή, που εκφωνείται σε επίσημες συναθροίσεις και εκδηλώσεις. Όπως επισημαίνει ο Νέστωρ Κουράκης («Εισαγωγή στην κλασική ρητορική», Hippasus, 2021), σκοπός του επιδεικτικού λόγου είναι «να δημιουργηθεί ένα ευχάριστο αίσθημα πνευματικής ανάτασης στους ακροατές και ταυτόχρονα να αποδοθεί έπαινος σε πρόσωπα ή και εγκώμιο σε θεσμούς».

Με άψογη εκφορά λόγου, ο Κ.Μ. εγκωμιάζει την αμερικανική δημοκρατία και τους ιδρυτικούς μύθους της, συνδέοντάς τους, ταυτόχρονα, με την κλασική ελληνική συνεισφορά στην πολιτική σκέψη – δημοκρατία, ελευθερία, ισονομία. Τιμά τους θεμελιωτές της Αμερικής (Μάντισον, Τζέφερσον), ευγνωμονεί τους φιλέλληνες και αρωγούς των κατατρεγμένων Ελλήνων στη διάρκεια της Επανάστασης (Samuel Gridley Howe, John Hill), εγκωμι-

Στην ομιλία του πρωθυπουργού συνυπάρχουν τα τρία στοιχεία της αριστοτελικής πειθούς – ήθος, πάθος, λόγος.

άζει τη χώρα που φιλοξένησε Έλληνες μετανάστες επιτρέποντάς τους να συμμετάσχουν στο αμερικανικό όνειρο, και τιμά τους Έλληνοαμερικανούς που πρόκοψαν στη δεύτερη πατρίδα τους (Δουκάκης, Νεγκροπόντε, Μπουρλά, Καζάν κ.λπ.). Η ομιλία του έχει την αναμενόμενη δόση πολιτικής ορθότητας, με αναφορές στη θέση της γυναίκας στον δημόσιο βίο, στις ανισότητες, στη δουλεία.

Στην ομιλία του πρωθυπουργού συνυπάρχουν τα τρία στοιχεία της αριστοτελικής πειθούς – ήθος, πάθος, λόγος. Ο Κ.Μ. κέρδισε την εμπιστοσύνη του ακροατηρίου του (ήθος) γιατί μιλάει έξοχα αγγλικά, αποπνέει κοσμοπολιτισμό και απαρχει το κύριο αφήγημα με το οποίο αυτοκατανοούνται οι φιλελεύθερες δημοκρατίες – δημοκρατία, πρόοδος, συμπεριληπτικότητα.

Η εκφορά της ομιλίας του είχε το πρέπον λεκτικό πάθος – απευθύνθηκε με λελογισμένο τρόπο στα συναισθήματα των ακροατών του. Οι ιστορικές αναφορές του στους θεμελιωτές της Αμερικής, στο μεγαλείο της χώρας του Λίνκολν και του Τζέφερσον, στις θυσίες των Ελλήνων επαναστατών του '21 και στο αγωνιστικό πνεύμα των Ουκρανών μαχητών της Μαριούπολης τον συνέδεσαν συγκινησιακά με τους ακροατές του.

Τέλος, ο λόγος του στέρεος, μικροπερίοδος, με λογική συνοχή, δοκιμακός σε μερικά σημεία («σειρήνες του λαϊκισμού», πολιτικά μέσα κοινωνικής δικτύωσης, εγκώμιο της «σωφροσύνης», τα τρία γνωρίσματα των επιτυχημένων δημοκρατιών – κοινωνικό κεφάλαιο, ισχυροί θεσμοί, κοινές αφηγήσεις) και ανάλαφρος σε άλλα (αυτοβιογραφικά στοιχεία, χιούμορ), με πληθώρα ιστορικών και σύγχρονων πολιτικών αναφορών, παρήγαγε ένα στιβαρό και εκλεπτυσμένο μήνυμα, εναρμονισμένο με την αξιακή αυτοκατανόηση των ακροατών του.

Ο καλός ρήτορας έχει επίγνωση της εγγενούς διαλογικότητας της γλώσσας. Ακούμε η διαβάζουμε κάτι σε συνάφεια – έμμεσο διάλογο – με το συγκεκριμένο που το περιβάλλει. Είναι αδύνατον να ακούσεις τον Κ.Μ., ήδη στο δεύτερο λεπτό της ομιλίας του, να λέει: «[Οι δεσμοί μας] είναι μια υπενθύμιση της κοινής μας πίστης στην ελευθερία έναντι της τυραννίας, στη δημοκρατία έναντι του αυταρχισμού, στη θεμελιώδη σημασία του σεβασμού του κράτους δικαίου έναντι του πολέμου και της αναρχίας», και

να μη σκεφτείς τη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία. Αν είσαι Αμερικανός γερούσιαστής, που μόλις έχει εγκρίνει 40 δισ. δολάρια βοήθεια για την Ουκρανία, αυτή η υπαινετική αναφορά σου καθιστά συμπαθή τον ομιλητή. Κι αν τυχόν αμφέβαλλες, ο ομιλητής προβαίνει, στη συνέχεια, σε ευθεία αναλογία των Ουκρανών μαχητών με τους Έλληνες εξεγερμένους του '21 (Μεσολόγγι - Μαριούπολη).

Και, βεβαίως, ο καλός πολιτικός ρήτορας γνωρίζει ότι θα προβάλει πιο πειστικά τα εθνικά αιτήματά του αν τα συνδέσει με σχήματα που ήδη κατανοεί ευμενώς γι' αυτόν ο ακροατής του. Δεν χρειαζόταν να πει τίποτα για δυσνόητα θέματα περιφερειακών διαφορών με την Τουρκία ο πρωθυπουργός: τα λέει όλα η αναφορά στην «επιθετικότητα» και στον «αναθεωρητισμό» του Πούτιν. Αν ο ακροατής καταλαβαίνει αυτά, θα καταλάβει και τους υπαινετικούς σου.

Δεν χρειάζεται να είσαι πολιτικός φίλος του Κ.Μ. για να διαπιστώσεις καλοπροαίρετα ότι η ομιλία του στο Κογκρέσο είχε όλα τα γνωρίσματα της εξαιρετικής ρητορικής. Μόνο οι μικρόνοες αγνοούν την ποιότητα όταν την αντικρίζουν. Το μελαγχολικό ερώτημα είναι: γιατί πρέπει να μιλήσει κανείς στο Κογκρέσο για να έχει την ευκαιρία να εκφωνήσει μια ρητορικώς άψογη ομιλία; Γιατί όχι και στο ελληνικό Κοινοβούλιο; Αλλά αυτό είναι μια άλλη συζήτηση.

* Ο κ. Χαρίδημος Κ. Τσούκας (www.htsoukas.com) είναι καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Κύπρου και ερευνητής καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Warwick.